

Document	Archeologische Quickscan
Plangebied	Herinrichting Waldervaart, Schagen, gemeente Schagen
Adviesnummer	18177
Opsteller	J. van Leeuwen (archeoloog) & C.M. Soonius (senior archeoloog)
Datum	14-09-2018

Advies	Overnemen dubbelbestemming Waarde – Archeologie voor behoud van de verdwenen molenplaats De samenhang tussen de aanwezige waterpartijen, de molen en de Menisweg is van cultuurhistorisch belang.
Vervolgtraject	Eventueel in samenwerking met de buurt de molenplaats weer zichtbaar maken.

Archeologische Quickscan

1. Inleiding

Op verzoek van de gemeente Schagen (contactpersoon: dhr. Gerard van Leeuwen) is gekeken naar het aspect archeologie met betrekking tot de herinrichting van het centrumcluster Waldervaart in Schagen, gemeente Schagen (afb. 1). Ten behoeve van de herinrichting is een voorlopig Stedebouwkundig Plan opgesteld. De huidige bebouwing dateert uit de jaren '80 van de vorige eeuw. De waterpartij die het plangebied doorsnijdt is de Waldervaart. Het plangebied heeft een omvang van ca. 6 ha.

2. Bestemmingsplan en Beleidskaart archeologie

Het plangebied Waldervaart ligt in het bestemmingsplan Woongebieden Schagen (vastgesteld 20 november 2013).¹

In de toelichting staat aangegeven dat de in de nota cultuurhistorie onderscheiden bekende terreinen een dubbelbestemming Waarde-Archeologie hebben gekregen. Voor die delen waar in de beleidskaart een vrijstellingsgrens van 10.000 m² is toegekend is geen dubbelbestemming opgenomen.

Op de beleidsnota cultuurhistorie² ligt het grootste deel van het plangebied in recent bebouwd gebied buiten de historische kern. Dit deel van de gemeente kan archeologische waarden bevatten, maar de kans is groot dat deze waarden door bebouwing in de laatste helft van de 20ste eeuw en de 21ste eeuw verstoord zijn geraakt. Bij grondroerende werkzaamheden in plannen met een oppervlakte van 10.000 m² of groter en een diepte van 40 cm of dieper dient rekening gehouden te worden met de aanwezigheid van archeologische waarden.

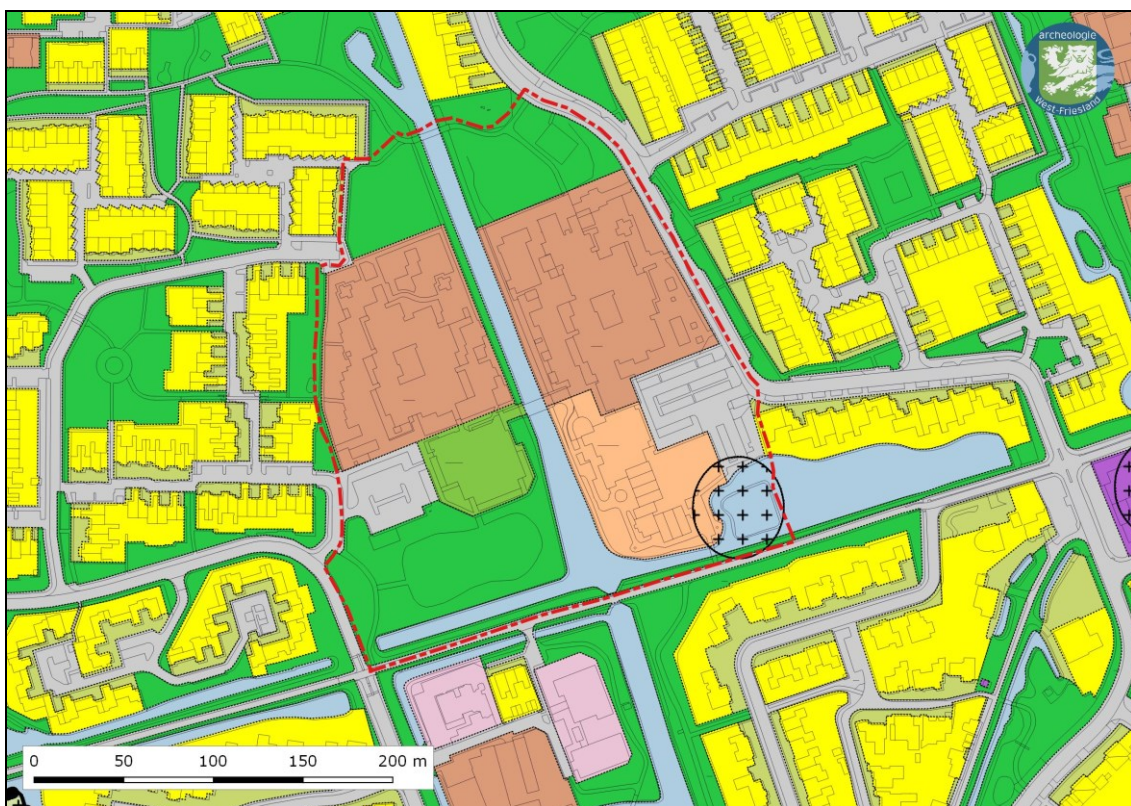
In het uiterste zuidoosten staat een oude molenplaats weergegeven. Hiervoor geldt een vrijstellingsgrens van 50 m² en 35 cm.

¹ NL.IMRO.0441.BPWOONGSCHAGEN-OH01 (www.ruimtelijkeplannen.nl)

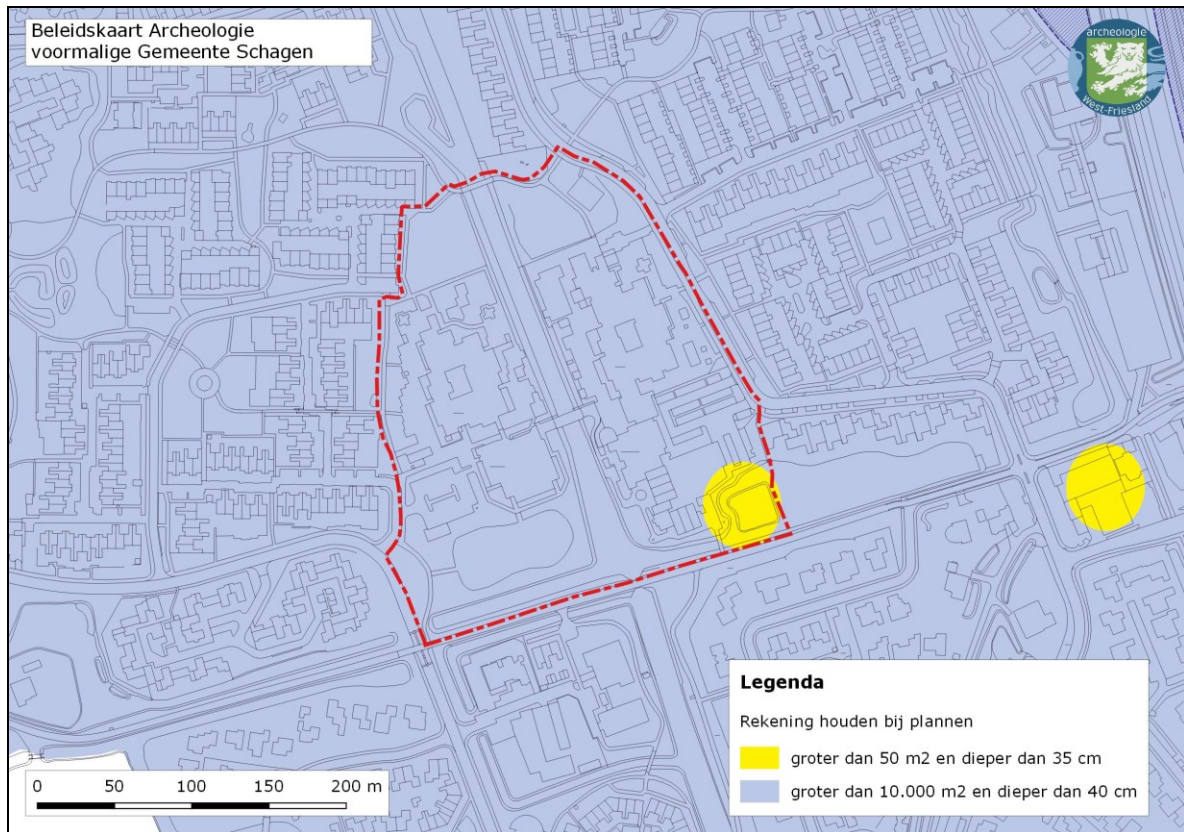
² Haakmeester & Visser-Poldervaart 2009.

Afbeelding 1. De ligging van het plangebied Waldervaar (rode stippellijn) op een luchtfoto (bron: PDOK).

Afbeelding 2. De ligging van het plangebied (rode stippellijn) op ruimtelijke plannen. De molenplaats heeft dubbelbestemming Waarde-Archeologie gekregen.

Afbeelding 3. De ligging van het plangebied (rode stippellijn) op de beleidskaart Archeologie van de voormalige gemeente Schagen.

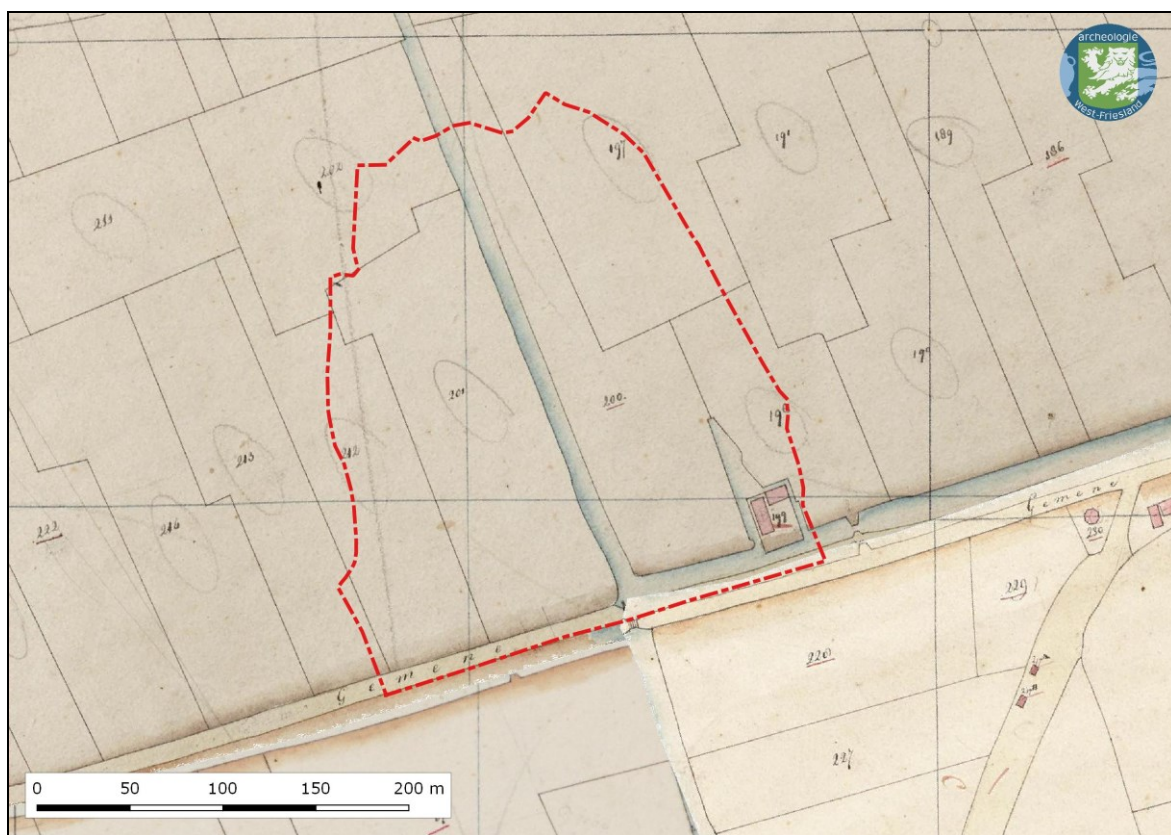
Afbeelding 4. De ligging van het plangebied (rode kader, bij benadering) op de kaart van Dou, ca. 1650.

3. Cultuurhistorische achtergrond

Voor het bepalen van de aanwezigheid van bewoningsresten uit de Nieuwe Tijd kan gebruik worden gemaakt van historisch kaartmateriaal. Op de kaart van Dou, ca. 1650, is op de locatie van het plangebied al een molen³ zichtbaar (afb. 4). In de rest van het plangebied is geen bebouwing weergegeven. De Mienweg (Menisweg) is nog steeds aanwezig en vormt de zuidzijde van het plangebied. De Waldervaart deelt het plangebied in tweeën. Op de kadastrale minuutkaart uit 1819 (afb. 5) staat, op het molencomplex in de zuidoostelijke hoek na, geen bebouwing aangegeven.

De nu nog aanwezige grote waterpartijen die het gebied doorkruizen zijn in de Middeleeuwen ontstaan en vormen samen met de Menisweg en het molencomplex een fraai cultuurhistorisch ensemble.

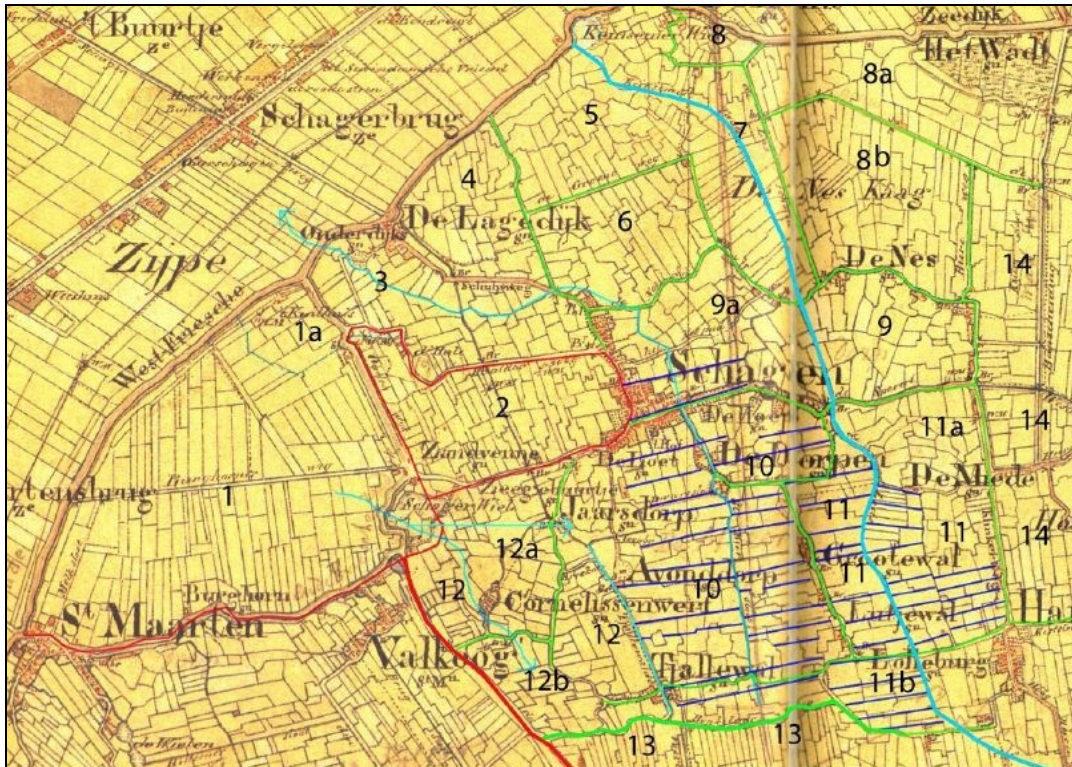
Ten behoeve van de onderbouwing van de nota Cultuurhistorie is in 2013 een verdiepingsslag gemaakt.⁴ Het plangebied Waldervaart ligt in deelgebied Waldervaart (gebied 2 op afb. 6). De polder Waldervaart is gelijktijdig met de Burghornerpolder eind 12de eeuw overstroomd. Hierbij ging ook de kerk van Schagen ten onder. Aan de noordzijde is de polder weer snel bedijkt door de aanleg van de Noord en Halerweg, aan de zuidzijde door de Menisweg.

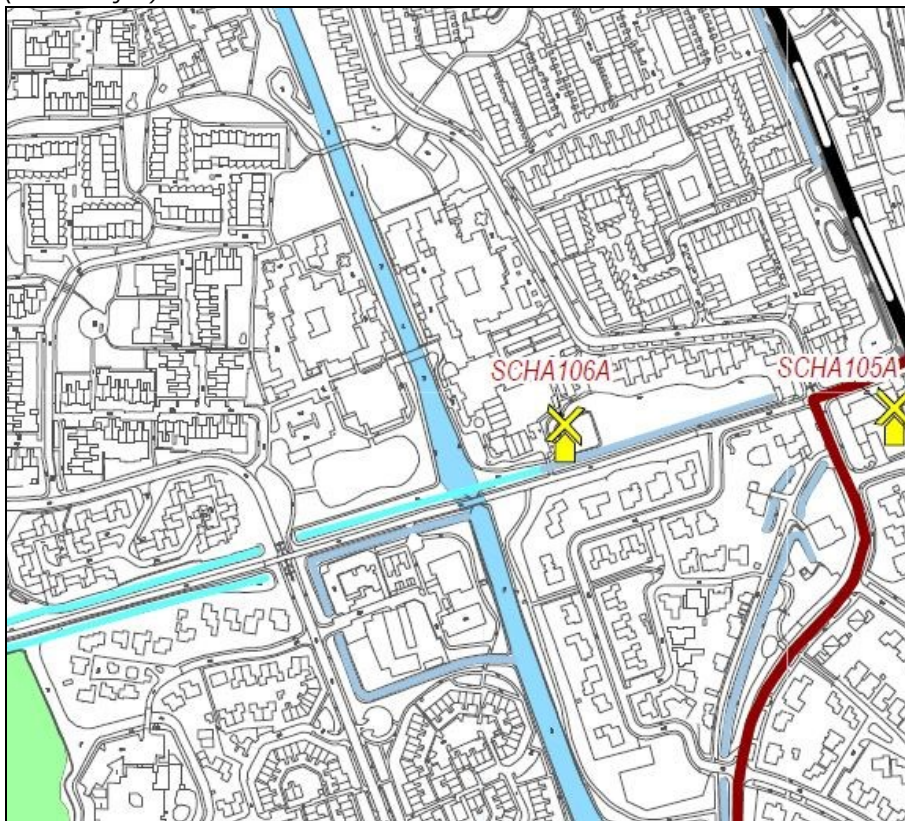
Afbeelding 5. De ligging van het plangebied (rode stippellijn) op de kadastrale minuutkaart uit 1819.

³ Molendatabasenr. 6654.

⁴ Wink e.a. 2013.

Afbeelding 6. Gebiedsindeling historische verkavelingspatroon geprojecteerd op een uitsnede van de historische atlas van Noord-Holland (Bron: Frans Diederik in RAAP-rapport 2594). Deelgebied 2 staat centraal aangegeven (rood omlijnd).

Afbeelding 7. Uitsnede uit de cultuurhistorische elementenkaart van de gemeente Schagen (bron: RAAP-rapport 2594). De verdwenen molen staat in geel weergegeven. De Waldervaart en de sloten parallel aan de Menisweg staan in blauw aangegeven.

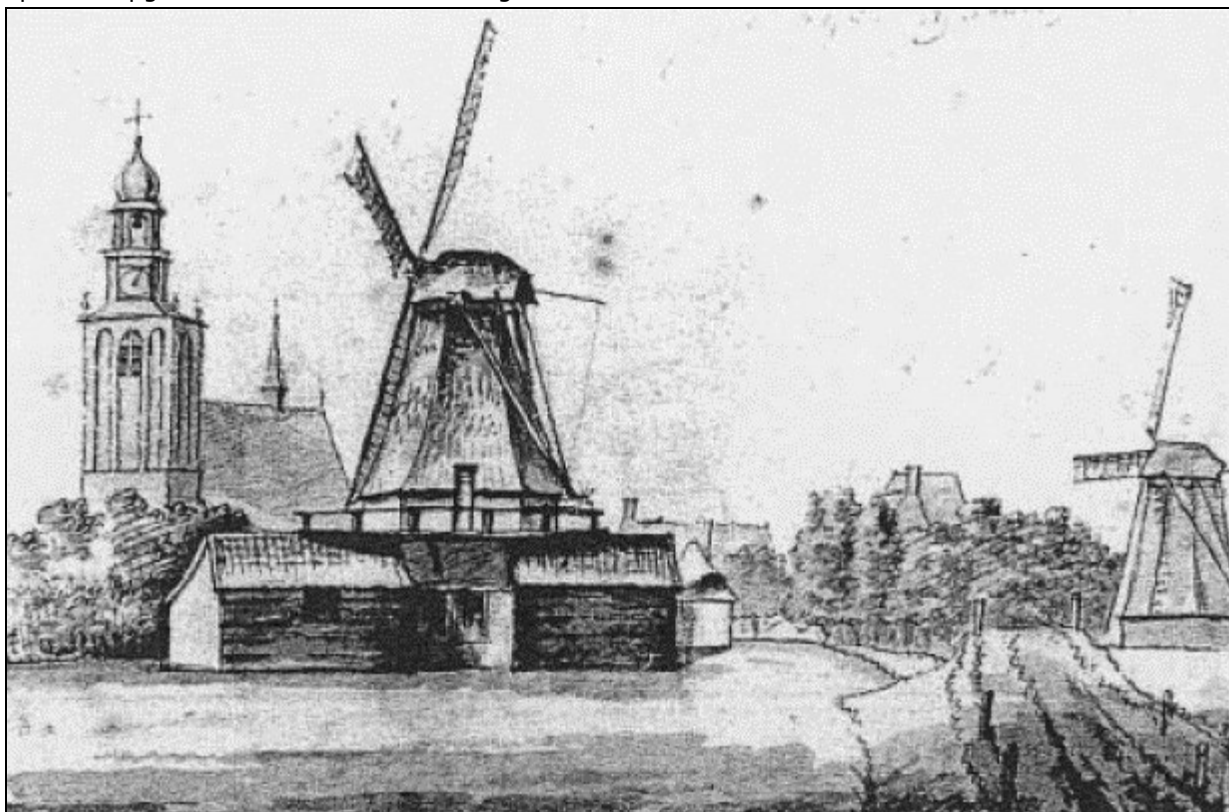
4. Historie houtzaagmolen De Dankbaarheid

Uit verpondingsregisters blijkt dat de houtzaagmolen vóór 1630 wordt gebouwd.⁵ Op dat moment zijn er twee zaagmolens in Schagen. Het betreft een zeer vroeg exemplaar. De houtzaagmolen wordt eind 16de eeuw uitgevonden door Cornelis van Uitgeest.⁶

Aan het begin van de 17de eeuw wordt een bijzondere uitvinding gedaan in de molen. Twee broers, Tade en Huibert Philips of Klapmolen⁷, waren als timmerlieden werkzaam in de molen. In 1617 vragen zij octrooi aan voor een nieuwe houtverbinding: de messing-en-groefverbinding. Deze nieuwe manier van verbinden maakte een veel strakkere en daarmee wind- en waterdichte verbinding tussen planken mogelijk.⁸ Tade was bovendien landmeter, astronoom en uitzonderlijk begaafd in het zeer dun zagen van planken ebbenhout: "zoo dun als Parcament". Hij mocht zijn kunsten zelfs aan het hof vertonen.⁹

Er zijn geen aanwijzingen dat de molen tussendoor wordt afgebroken of ingrijpend aangepast. Een beschrijving uit 1827 geeft een beeld hoe de houtzaagmolen er op dat moment uitzag. Het betrof een zeskante bovenkruier (draaiende kap) met drie ramen en twee sleden (bewegend deel waarop het te zagen hout werd neergelegd). Bij de beschrijving wordt ook voor het eerst de naam 'De Dankbaarheid' genoemd (afb. 8).¹⁰

De molen bleef tot 1832 in Schagen staan. In dat jaar wordt hij afgebroken en in Den Helder opnieuw opgebouwd als 'De Onderneming'.¹¹

Afbeelding 8. Molen 'De Dankbaarheid' zoals weergegeven op de prent 'Gezicht op Schagen' uit 1744 (collectie Rijksarchief Haarlem). Rechts is korenmolen 'De Zeemeeuw' zichtbaar.

⁵ Oud recht Schagen 5298 inv. 247/247v/248, 17 mei 1639, onderzoek door John van Lunsen.

⁶ <https://www.zijpermuseum.nl/tade-philips/>

⁷ De achternaam wordt ergens rond deze tijd gewijzigd van Philipsz. Clapmolen/Klapmolen naar Philips.

⁸ <https://www.zijpermuseum.nl/tade-philips/>, Van Schoorel 1710 (1999).

⁹ Van Schoorel 1710 (1999), 39 (49).

¹⁰ Otter, 10.

¹¹ Otter, 10.

5. Archeologische en geologische bronnen

In de beleidsnota cultuurhistorie staat geen nadere onderbouwing aangegeven voor de zogenaamde waardevolle gebieden van de vijfde categorie. Het betreft de recent bebouwde gebieden buiten de historische kern. De bebouwing is hier grotendeels tot stand gekomen in de 20ste en 21ste eeuw. Voorafgaand aan de bebouwing heeft in dit plangebied geen archeologisch onderzoek plaatsgevonden.

In de nota wordt aangegeven dat zich in het plangebied archeologische waarden kunnen bevinden, maar de aard, ligging en conservering is onbekend. De kans is groot dat de aanwezige bebouwing de aanwezige archeologische waarden heeft verstoord.

Op basis van de ligging van het plangebied op de paleogeografische kaarten (schaal 1:100.000) geldt een lage archeologische verwachting voor vindplaatsen uit het Laat Neolithicum en een middelhoge archeologische verwachting voor vindplaatsen uit de Bronstijd. In principe is bewoning op het veen vanaf de IJzertijd mogelijk.

Binnen een straal van 250 m is één Archis melding bekend. Op deze locatie ten zuiden van het plangebied is inheems Romeins aardewerk en middeleeuws aardewerk aangetroffen in een 10 cm dikke zandlaag. Deze zandlaag is mogelijk afkomstig van het Schagerwiel. Bij het ontstaan van deze dijkdoorbraak is het Schagerwiel tot 9 meter diepte uitgespoeld. Bij deze waarneming is geen veen waargenomen.

6. Conclusie en advies

Geadviseerd wordt de resten van molen 'De Dankbaarheid' *in situ* te bewaren. Dit kan door het opnemen van een dubbelbestemming Waarde – Archeologie ter plaatse van de molen (geen vrijstellingsgrens). Omdat de locatie van de molen nu nader is bepaald, wordt geadviseerd de nieuwe begrenzing op te nemen in het bestemmingsplan. In het bestemmingsplan staat het eiland waarop de molen is gelegen nu bestemd als water, terwijl het land betreft.

Voor het overige deel van het plangebied behoeft geen dubbelbestemming Waarde-Archeologie te worden opgenomen. De aanleg van de nieuwbouwwijk in de jaren '70-'80 van de vorige eeuw heeft het bodemarchief aangetast.

De samenhang tussen de aanwezige waterpartijen, de molen en de Menisweg is van cultuurhistorisch belang.

7. Bronnen

AHN2 (www.ahn.nl)

Archis 3.0

Gemeente Schagen, 2013. Bestemmingsplan Woongebieden Kern Schagen. Toelichting. NL.IMRO.0441.BPWOONGSCHAGEN-OH01, 20 november 2012 (www.ruimtelijkeplannen.nl).

Haakmeester, K.J. & M. Visser-Poldervaart, 2008. Beleidsnota Cultuurhistorie Schagen 2009. *SCENH-rapport cultuurhistorie* 104. Stichting Cultureel Erfgoed Noord-Holland, Haarlem.

Kadastrale Minuutplan 1819. Gemeente Schagen, sectie G, genaamd Lagendijk, op Een Blad (beeldbank.cultureelerfgoed.nl).

Otter, K., jaartal onbekend. *Omzwervingen van een houtzaagmolen. Werd "De Dankbaarheid" uit Schagen "De Koffiemolen" van Egmond aan de Hoef?*, online publicatie <http://docplayer.nl/18508138-De-omzwervingen-van-een-houtzaagmolen.html>.

Schoorel, D.B. van, 1710, herdruk R.J.M. van de Pol & F. Timmer, 1999. *Chronyck van de gantsche oude Heerlykheydt van het Dorp Schagen*.

Wink, K., C.M. Soonius & G.H. de Boer, 2013. Verdiepi9ng Beleidsnota Cultuurhistorie Gemeente Schagen. Toelichting op de historisch-geografische waardenkaart. *RAAP-rapport* 2594. RAAP Archeologisch Adviesbureau, Weesp.

8. Geldigheid

Indien de (bodemroerende) plannen voor dit project worden gewijzigd na advisering, dan dienen de nieuwe plannen te worden voorgelegd aan Archeologie West-Friesland, zodat deze opnieuw kunnen worden beoordeeld. Het voorgaande advies vervalt daarmee.

Deze archeologische quickscan heeft een geldigheid van **2 jaar**. Na verloop van deze periode wordt het advies ongeldig en dient bij ontwikkelingen een nieuw archeologisch advies te worden aangevraagd. Dit geldt ook voor ongewijzigde bouwplannen.

Bovenstaand archeologisch advies is daarmee geldig tot:

30-08-2020